

Premene v družbah, spremembe v šolah?

Srečanje ravnateljic, ravnateljev srednjih šol - Portorož 2014 (24.-25. 11.)

slavko.gaber@guest.arnes.si

Negotovost prehajanja

- ▶ Castel (2009): Na delu je **velika transformacija nekdanje gotovosti**.
- ▶ V šestdesetih in na začetku sedemdesetih je veljalo, da se izboljšuje položaj odraslih generacij in da bo bolje tudi njihovim potomcem
- ▶ Že leta gremo v drugo smer: zdi se, da »smo morda na poti v **izgubo naše prihodnosti**« (ibid., 11).
- ▶ Vztrajanje iste smeri: nimamo opravka s krizo - z nečim prehodnim ampak je na delu negotovost, ki za prihodnost napoveduje dolgo pot do nove racionalnosti - nove gotovosti?

Veliko jih je, ki opozarjajo na daljnosežnost sprememb

- ▶ Pri tovrstnih napovedih Castel ni osamljen.
- ▶ Nasprotno: sodi v širok nabor izpostavljenih mislecev, ki že leta beležijo in napovedujejo povečanje tveganja povezanega z individualizacijo sodobnih družb.
 - ▶ Beck(2001), Bauman(2000), Bourdieu(1993), Boltanski(2007), Rifkin(2007, 2011, 2014), Sennett (2006, 2008); Meda (2011); Wallerstein (2013); Castells (2012) - k vprašanju **metamorfoze**, novega duha kapitalizma, družb tveganja, naraščajoče negotovosti, teže **(bede) sveta**, vprašanjem ali bo kapitalizem preživel in k vprašanju kaj bo sledilo po krizi ipd., pristopajo različno.
 - ▶ Njihove analize se v izpeljavah pomembno razlikujejo, diagnoze stanja prav tako. Vsem pa je skupno, da zaznavajo veliko spremembo in na svoj način priporočajo, da „**vzamemo pamet v roke**“

Izmikanje središča.....

- ▶ Družbe meznega dela - tip racionalnosti - živimo skozi delo, celo predvsem za delo
- ▶ V finalu kapitalistične ekonomije živimo, da bi proizvedli;
- ▶ Ker vsega proizvedemo preveč danes postajamo celo: PROPOTROŠNIKI (*prosumers+traders*) - pro-pro-trošniki?? Tudi v času krize, takrat še bolj nas silijo v potrošništvo - problem so skladišča polna zalog: če ne kupujete ne bo zaposlitve.....
- ▶ Ob in zaradi:
 - ▶ Povečanih neenakosti
 - ▶ Ekoloških meja planeta
 - ▶ Ogromnosti produkcije (ta omogoča spodobno življenje vseh ne le manjšini)
 - ▶ Velike brezposelnosti
- ▶ Vprašanje kako naprej - iz krize v krizo, iz varčevanj v varčevanje, iz poplav v poplave?

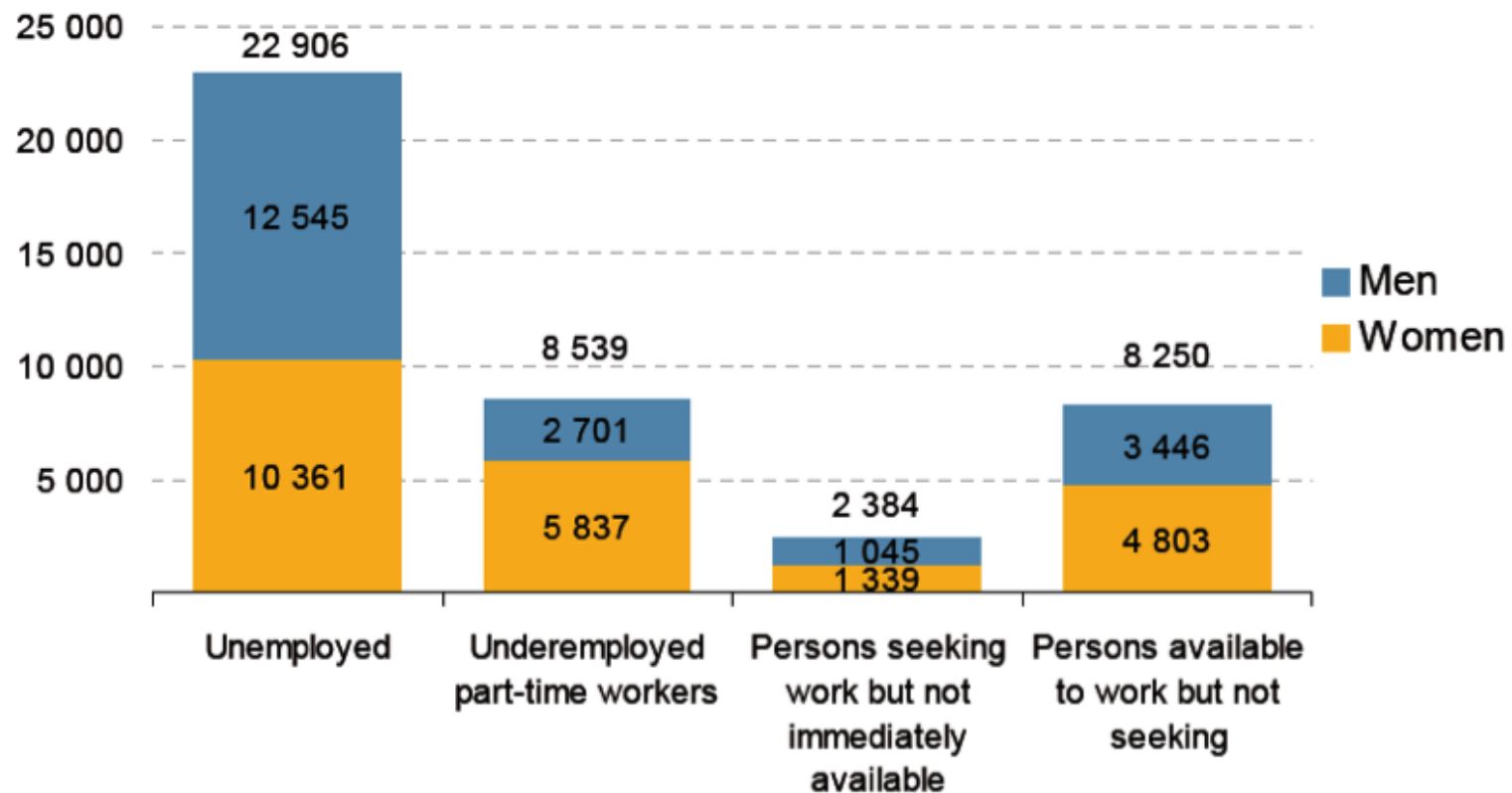
Boudon ostaja osamljen?

- ▶ Obstajajo seveda tudi teoretiki, ki tezo o povečani negotovosti načinov in kakovosti življenja v sodobnih družbah zavračajo. Med pomembnejše med njimi sodi Boudon (2005). Po njegovem mnenju Beck iz dejstva, da ljudje danes »povprečno pogosteje in lažje menjajo zaposlitev in življenjske tovariše, kot nekoč« (2005, 23) in z dejstva, da njihove biografije delujejo manj urejeno, izpelje napačen sklep: „v sodobnih družbah smo priče večjim tveganjem“.
- ▶ Nasprotno trdi Boudon: »dejansko bi lahko trdili, da doslej nismo poznali družbe, ki bi bila tako varna kot so sodobne družbe« (ibid.).
- ▶ Ostaja sam tudi, ker ima deloma prav in to tako, da potrdi svoje nasprotnike - nikoli nismo ljudje imeli toliko tistega kar lahko izgubimo - in to v času za katerega se zdi, da so rešitve iz zagat mogoče za njih se moramo le izboriti - potrebne so **socialne inovacije**
- ▶ Vprašanje je ali bomo pravočasno našli pot v kombinacije življenj, ki nam bodo omogočile nadaljevati dograjevanje „umetnosti življenja“ (Bauman 2008)

Spremembe in mezdno delo

De facto brezposelnost v EU je 30-35 million in vztraja

Figure 1: Unemployment and new supplementary indicators, EU-27, age 15-74, 2010 (000 persons)

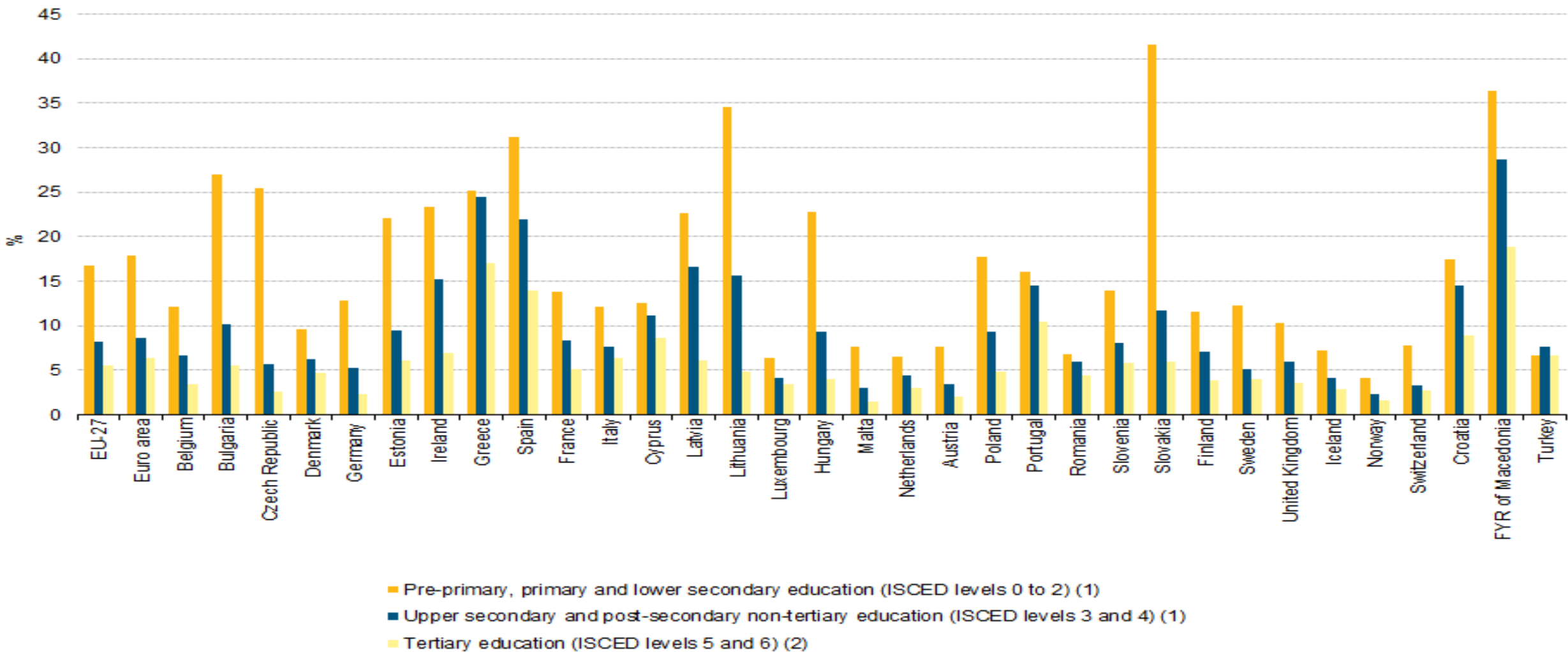
Source: Eurostat (online data codes: [lfsi_sup_age_a](#) and [lfsa_pganws](#))

Brezposelnost v Evropi.....

	Male		Female		< 25 years	25-74 years
	2007	2013	2007	2012	2013	2013
EU-28	6.6	10.8	7.9	10.9	23.4	9.5
Euro area	6.7	11.9	8.6	12.1	24.0	10.7
Belgium	6.7	8.7	8.5	8.2	23.7	7.1
Bulgaria	6.5	13.9	7.4	11.8	28.4	11.8
Czech Republic	4.2	5.9	6.7	8.3	18.9	6.1
Denmark	3.4	6.7	4.2	7.3	13.0	5.9
Germany	8.6	5.6	8.8	5.0	7.9	5.0
Estonia	5.4	9.1	3.8	8.2	18.7	7.6
Ireland	5.0	15.0	4.3	10.7	26.8	11.6
Greece	5.2	24.3	12.8	31.3	58.3	25.3
Spain	6.4	25.6	10.7	26.7	55.5	23.8
France	7.6	10.4	8.5	10.2	24.8	8.8
Croatia	8.4	17.8	11.2	16.6	49.7	14.1
Italy	4.9	11.5	7.9	13.1	40.0	10.3
Cyprus	3.4	16.6	4.6	15.2	38.9	13.6
Latvia	6.5	12.6	5.6	11.1	23.2	10.7
Lithuania	4.2	13.1	4.3	10.5	21.9	10.9
Luxembourg	3.4	5.4	5.1	6.4	17.4	5.0
Hungary	7.1	10.2	7.7	10.2	27.2	8.9
Malta	5.9	6.6	7.6	6.4	13.5	5.2
Netherlands	3.1	7.1	4.1	6.3	11.0	5.9
Austria	3.9	4.9	5.0	4.9	9.2	4.3
Poland	9.0	9.7	10.3	11.1	27.3	8.8
Portugal	8.0	16.4	10.0	16.6	37.7	14.8
Romania	7.2	7.9	5.4	6.6	23.6	5.9
Slovenia	4.0	9.5	5.9	10.9	21.6	9.2
Slovakia	10.0	14.0	12.8	14.5	33.7	12.5
Finland	6.5	8.8	7.2	7.5	19.9	6.5
Sweden	5.9	8.2	6.5	7.8	23.4	5.7
United Kingdom	5.6	8.0	5.0	7.0	20.5	5.4
Iceland	2.3	5.7	2.3	5.1	10.7	4.3
Norway	2.6	3.7	2.5	3.3	9.1	2.6
Turkey	8.7	7.9	9.1	10.5	17.0	7.1
United States	4.7	7.6	4.5	7.1	15.5	6.1
Japan	3.9	4.3	3.7	3.7	6.8	3.8

Unemployment rates by age and gender, 2007-2013 (%) Source: Euro

Izobrazba še vedno ponuja več varnosti....

(1) Netherlands, provisional data;

(2) Malta, unreliable data;

Izzivi šole: od služenja mezdnemu delu v polja priprave na življenje v hibridnih svetovih in ekonomijah??

- ❑ šola - tako javna kot zasebna - se je od svojega nastanka v 19. stol. gibala v smer krepitve poudarka na instrumentalnem, koristnem (Dewey, Durkheim)
- ❑ v to se vpisuje tudi tip šolske racionalnosti, ki govori o kompetencah kot pripravi na uporabnost (na)učenege
- ❑ „Ustvariti nove priložnosti za oplajanje kapitala“ - prevod vsebine kampanje iz leta 2009 - „leta ustvarjalnosti v EU“
 - je znak strahu in (dolgega, samo-destruktivnega) poslavljanja določene vrste produkcije in sveta!?
 - ali pa sporočilo, da je čas, da se prebudimo in vzamemo lastno prihodnost resno in se lotimo socialne inovacije?

Imperij vrača udarec ali k tudi ne-instrumentalni logiki šole?

- logiki instrumentalizacije šole se je zoperstavila logika šole, ki oblikuje *razmišljujoče kritične posameznice in posameznike*
 - *Šola ni tovarna* – odmevno sporočilo te linije razmisleka (Laval...)
 - Morda mogoča kombinacija instrumentalnosti in neinstrumentalnosti?
 - Morda mogoča šola, ki reflektira prehajanja in jih tudi sooblikuje?
 - Nastopa kot kolektivni organski intelektualec (Gramsci)??

Šola prihodnosti...

- Bo šola - od druge polovice dvajsetega stoletja naprej, osrednja nosilka socializacije:
 - za delo in
 - državljanstvo,
 - dobila priložnost, da, **ob ohranitvi (in zmanjšanju)** vloge na omenjenih področjih,
 - ▶ okrepi vlogo v polju **opore skupnosti**
 - ▶ skrbi za **ohranitev planeta** za naslednje generacije in končno tudi skozi omenjeno
 - okrepi lastno ukvarjanje s pridobivanjem znanja zaradi **užitka vedeti** - vlogo kreatorice in razširjevalke znanja zaradi znanja?

Predpostavka razmislekov....

- ❑ Ideja zamikov vloge šole, nečesa kar je že tu in se kaže tudi v pogostih naskokih na prenove kurikulumov, ki v delih očitno ne bodo nikoli uspešni, ker stavijo na tisto, kar se poslavlja.
- ❑ Durkheim - 19. stoletje - poučnost preteklega, ko vlagamo moči v **prenovo za prenavo** - raje premisliti katera je potrebna - smiselna)
- ❑ naslonitev na empirične podatke o številu brezposelnih v EU in trajanju njihove brezposelnosti, ki povečujejo verjetnost točnosti teze trajnejših premikov v sferi mezdnega dela, ki so vezani na: 1. dolgotrajno brezposelnost, 2. trajanje dela in 3. na vrste dela.
- ❑ Naslednji krog krize bo prišel še hitreje in bo še bolj zahteven!!

Se spremembe že napovedujejo?

- ❑ Zdi se, da je v strukturi sodobnih kapitalističnih družb mogoče ***zaznati spremembe na področju dela in potrošnje***, te pa bodo privedle tudi do dolgoročnih, postopnih, a ***bistvenih sprememb na področju šolstva***?
- ❑ Če bomo /ko bomo/ skrajšali delavnik zaposlenih in tudi mladim omogočili, da preverijo svoja znanja, ki so pogosto boljša od naših - če bomo šli vsaj blizu Keynesu iz leta 1930 potem:
 - nova vloga šole in družine
 - več časa za otroke/ manj časa v šoli
 - Več časa tudi zase in za skupnost v kateri živimo

Manj zaposlenih več produktov.....???

- ▶ Kompjuterizacija procesov in robotizacija v železarstvu v ZDA 1982-2002
 - ▶ Proizvodnja iz 75 mio. ton - 120 mio. ton + 60%
 - ▶ Število zaposlenih 289.000 - 74.000 - 4X
- ▶ Philipsova robotizirana tovarna na Nizozemskem proizvede enako količino izdelkov z zgolj 10% zaposlenih, ki isto delo opravijo na Kitajskem
- ▶ Kitajska reakcija: robotizacija in informatizacija procesov - tega se hitro učijo tudi Indija, Mehika.....
- ▶ http://school.cucas.edu.cn/HomePage/59/2009-12-16/Program_15414.shtml
- ▶ ZDA in EU sta samo leta 2011 za 43 odstotkov povečali prodajo robotov - kdo je s tem pridobil?
- ▶ ZDA - šivanje oblek za vojsko - 50.000 zaposlenih v tem poslu bo v kratkem izgubilo delo - robotizacija, informatizacija procesa.....
- ▶ *Webb Wheel Products* - robot „Doosan V550M“ je za 25% povečal produktivnost firme brez ene dodatne zaposlitve (300.000 paketov zavor letno).
- ▶ ZDA pošta - v 10-ih letih od 700.000 zaposlenih na 500.000 v letu 2013
- ▶

Predvidevanje.....

- ❑ Oboje ob prepletu z vznikom sektorja »**socialne ekonomije**« (Rifkin, 2007)
 - v njem ljudje že danes izmenjajo delo, dobrine in na njem tudi opravijo - preračunano v denar - za milijarde dolarje, evrov, funtov ipd. prostovoljne dejavnosti.
 - Udeleženosť pri uporabi: avtomobila; koles; vikend(celo bivalnih) kapacitet; programske opreme; glasbe; internet dostopa;
 - Izmenjave - ena najbolj domišljenih izmenjava časa: vzajemne opore; pomoči pri varovanju otrok; skrbi za starejše; stanovanja; izmenjave predmetov, ki jih ne potrebujemo več, jih menjujemo - pa vse do zalivanja rož.....
- ❑ Neprofitne banke - Katalonija;

Hibridne ekonomije.....

- ▶ Elinor Ostrom (nobelova nagrada za ekonomijo - 2009):
 - ▶ Ekonomije zasebne lastnine, trga, profita....(dosti dobrega, če ni edina logika).....;
 - ▶ Ekonomije skupnosti - sodelovanja pri produkciji, porabi in skrbi za skupno - RA: dostop pred lastnino;
 - ▶ Ekonomije države(vladne ekonomije): skrb za dobrobit vsakogar in vseh;
- ▶ Pristopi, ki kombinirajo posamične vrste ekonomij in glede na kontekste tudi vzpodbudijo prehajanje med njimi s končnim namenom: kakovost življenja posameznic, posameznikov, skupnosti, družb, generacij..... - to je smer, ki se zdi smiselna - tudi v Sloveniji????

Predvidena vloga šole v takšnih družbah

□ nova stara vprašanje:

- kako pomembno bo izobraževanje, če ne bo več bolj ali manj izobraževanje za pripravo na poklic, na opravljanje meznega dela?
- kolikšen delež izobraževanja naj bi namenili *pripravi na poklic*, kolikšen za življenje v skupnosti in družbi; pripravi na skrb zase in za druge?
 - Mesto splošne izobrazbe v tem svetu edukacije; mesto užitka misliti, razumeti, dojeti.....?
- kaj naj bi v šoli počeli, da bi se pripravili tudi na »**življenje**« **zunaj sfere meznega dela?** - naj na to pripravlja šola, vloga družine, okolja.....
- kako bomo ti dve sferi ločili; kje bosta ostali povezani; kje bosta tekmovali; kje se bosta dopolnjevali?

Predvidevanja - lahko tudi povsem napačna - vsekakor zgolj začetna in fragmentarna

- ❑ mezdno delo ne bo izginilo;
- ❑ še manj bo instrumentalnost nadomeščena s poljubnimi ravnanji po trenutni svobodni presoji;
 - ❑ Veliko vprašanje ostaja kdo in koliko dela, ki ga nihče ne bi opravil, bo opravil? Si bomo to delo razdelili, kako bomo nagradili tiste, ki ga bodo opravili
 - ❑ Kako bomo pripravljene na dela, ki zahtevajo specializirana znanja?
- ❑ tudi napetost med instrumentalnim in neinstrumentalnim v polju vednosti se ne bo preprosto poslovala;
- ❑ vzpostavljajo pa se nova razmerja med enim in drugim; umika se bolj ali manj popolna prevlada priprave na poklic kot opravljanje meznega dela
- ❑ za začetek se bo skrajšal čas dela? Gl. stanje brezposelnosti v EU in v SI.....

Namesto sklepa...

☐ Že danes:

- ☐ en poklic/več poklicev... v šolskem kurikulumu, tudi če pripravlja na poklice, ohranjati velik delež splošne izobrazbe - “generične poklicne kompetence” - so, če so res generične, že korak v pravo smer
- Na kaj se moramo pripraviti, ko se svet zamika ostaja vprašanje:
- Ob individualnem tudi na skrb za skupno - „sodelovalna skupnost“? (opora pomoč tistim, ki so pomoči dejansko potrebni - prepoznati in znati pomagati)
 - Smo lahko prostori srečevanj (mladih, starejših); prostori dogovorov o upravljanju skupnega; menjav tega kar imamo; smo lahko prostor razmislekov o modalitetah pametnega prehajanja.....??

Pametno prehajanje.....

- Sobivanje z naravo - človek kot bitje, ki ohranja posebnost med kreaturami narave (ker uporablja pamet), a ne gospodar, ki naravi narekuje delovanje, niti tisti v nas niti oni okrog nas??
 - Bi lahko šolska parkirišča postala otoki polnjenja hibridov vsaj za naše zaposlene? Ob investiciji Eu sredstev seveda???
 - Bi lahko dejansko postali eden od producentov električne energije pridobljene iz sončne? - spet sistematična akcija države in Unije? Ob prenovah in ob novogradnjah...
 - Lahko šole okrepimo eko dimenzijo v smislu skrbi za okolje, ozaveščanje ipd. (PEF prva eko fakulteta v SI!)
- Lahko postanemo zgled upravljanja z internetom stvari - od informatizacije izmenjav, potreb, ponudb do tridimenzionalnega printa? Centri uporabe novih materialov.....??
- posebej je potrebno razmisliti tudi o tem, kako pripravo na poklic postavljati v kontekst, ki dijakom, državljanom omogoča razumevanje lastnega početja (Dewey 1899, 1916).

Zmoremo.....

- ▶ Zmoremo?
- ▶ Seveda skupaj zmoremo: šole in ministrstvo, šole in lokalne skupnosti; šole in podjetja.....
- ▶ Zmoremo ob vzajemnem zaupanju, ki lahko kdaj pa kdaj, povsem neslovensko, preide tudi v priznanje, da katera od strani kaj naredi dobro - celo vse strani??
 - ▶ Seveda pa ne zmoremo skozi zaničevanje, podcenjevanje javnega sektorja ipd.
 - ▶ V poteh, ki jih zgolj skiciram - seveda ob veliko vložene delo v premisleke, konceptualizacije, vodenje in izvajanje načrtovanega - je mogoče priti do več prihrankov, na njih je več upanja, prihodnosti, smisla kot v desetinah zaletavih predlogov o varčevanju in uničevanju sektorjev, ki delujejo dobro in v sebi nosijo potencial za še več.....
- ▶ Upam, da bodo tisti, ki so na mestih s katerih je to mogoče in potrebno videti, to kmalu dojeli in nam s svojim zgledom pomagali pokončno iti naprej.
- ▶ Slovenija in njeni državljani, državljanke, si to zaslužijo - mi v šolstvu bomo, tako kot vedno, prispevali svoj delež!